

**UJEDINJEN BALKAN
ZA ČIST ZRAK
ОБЕДИНЕТ БАЛКАН
ЗА ЧИСТ ВОЗДУХ**

BALKANS UNITED FOR CLEAN AIR

**BALLKANI I BASHKUAR
PËR AJËR TË PASTËR
UJEDINJEN BALKAN
ZA ČIST VAZDUH**

ГИ ПОКАЖУВАМЕ СИТЕ КАРТИ ЗА КВАЛИТЕТОТ НА ВОЗДУХОТ

Без разлика дали воздухот што го дишеме станува постепено полош, или сме само посвесни за тоа благодарение на популарните мобилни апликации и активистички кампањи, притисокот на јавноста останува клучен фактор за подобрување на системот за мониторинг на воздухот, и исполнување на правото да сите бидеме информирани за нивото на загадување.

Јавниот притисок останува клучен фактор за подобрување на системите за мониторинг и исполнување на правото да се биде информиран за нивоата на загадување.

Правна обврска

Владата и локалните самоуправи се законски обврзани да го следат загадувањето на воздухот, да ги информираат граѓаните за резултатите и да создаваат планови и да спроведуваат мерки за подобрување кога се надминуваат дозволените граници.

И покрај значителните достигнувања што се случија од поставувањето на станиците за мониторинг на квалитетот на воздухот, и системите што ја известуваат јавноста во државите во регионот, квалитетот и количината на податоци не достигнаа задоволителни нивоа, а официјалните резултати треба да бидат многу подостапни и разбирливи.

Да не беа популарните мобилни апликации како AirCare, кои обезбедуваат податоци во реално време од повеќето станици во светот, жителите на многу градови ќе мораа да се потпрат на информациите на веб-страниците на локалните институции. Тие страници сè уште се често со стари или задоцнети податоци, и истите не се презентираат на лесно разбирлив начин.

Многу области, вклучително и урбаните, допрва ќе бидат опфатени со станици за мониторинг, или доколку веќе имаат станица, сè уште немаат мерења на сите релевантни загадувачи. Жителите на ретко населените области и луѓето без пристап до интернет главно се чуваат во темница. Доколку добиле информации за загадувањето на амбиентниот воздух кога достигнува опасни нивоа, тие би можеле да ги ограничат нивните активности на отворено и да ги држат

прозорците затворени додека не се подобри ситуацијата, како што се препорачува во такви моменти.

Временските услови влијаат и на концентрациите на загадувачи на воздухот, но надлежните институции од Западен Балкан се уште не објавуваат прогнози за квалитетот на воздухот.

Дупки во системот

Според наодите на Европската комисија, имаме најмалку достапни податоци за нивоата на честички во категоријата ПМ 2,5 (со дијаметар од 2,5 микрометри и помали), имајќи предвид дека многу станици или воопшто не ги мерат или го прават тоа со прекини. Ова е еден од најопасните загадувачи - најситна, невидлива прашина што продира длабоко во човековото телото, дури и преку кожата.

Таму недостасуваат хемиски анализи што би ги утврдиле изворот и нивото на воздушните секундарни честички. Имено, станиците за набудување не можат да го одредат потеклото на честичките, а некои типови на ПМ не доаѓаат во атмосферата директно од согорувањето, но се резултат на хемиските реакции на други загадувачи.

Институциите надлежни за мониторинг немаат доволно финансиски и човечки ресурси, како што е наведено во извештаите на Светска банка за Северна Македонија, Босна и Херцеговина и Косово, соодветно.

Валидноста на податоците, како во националните извештаи, така и во оние доставени до Европската агенција за животна средина (ЕЕА) варира во различни локации и земји. Резултатите од мерењето на час се главните критериуми. Европските стандарди бараат годишна достапност на податоците од 90%; сепак, регистарот исто така содржи податоци од мерни станици кои постигнуваат само до 75%.

Европската комисија наведува дека бројот на станици што доставуваат податоци до Агенцијата е ограничен. Повеќето од нив се наоѓаат во Северна Македонија.

Квалитетот на податоците бара редовно одржување на уредите на државната мрежа, што е скапо. Потребни се најголеми средства за автоматско мерење на нивоата на премиерот, а бавните процедури за набавка предизвикуваат одложувања.

Поголемиот дел од земјите во регионот немаат прецизен регистар за изворите и нивоата на емисии на загадувачи.

Политичка волја

Донесувањето одлуки за мерките за подобрување на квалитетот на воздухот бара детално следење на состојбата, заедно со официјални извештаи кои содржат збирни податоци. Доколку нема постојано мерење, здравствените установи не се во можност да ги следат и проучуваат ефектите од загадувањето на воздухот.

Најголемиот дел од одговорноста за мониторирање на загадувањето и системите за јавно информирање ги имаат владите на државите во регионот. За да се надминат овие предизвици, треба да има големи инвестиции, но многу од проблемите можат да се решат само со покажување политичка волја - централните власти имаат моќ и капацитети да ја подобрат соработката и координацијата со пониските административни нивоа и да овозможат размена на

информации . Тие се исто така одговорни за подобрување на процесот на одржување на станиците за набудување и вклучување на повеќе од нив во европскиот систем.

Без разлика дали станува збор за зголемување на загадувањето во некои области или ние сме станале посвесни за тоа поради повеќе достапни податоци, тоа подразбира уште еден важен фактор кога станува збор за политичка волја - притисок од јавноста. Очигледно е дека граѓаните и организациите за заштита на животната средина мора да бараат исполнување на правото на информации за воздухот што го дишаме.

Моќта на здружување

Притисокот извршен врз институциите веќе е посилен со популарноста на веб-страниците за следење на загадувањето на воздухот и мобилните апликации кои обезбедуваат збирни податоци и едноставен пристап до информации за градовите и државите од целиот регион. Нивниот континуиран развој, заедно со овозможениот пристап до историските податоци и нивната компаративна анализа, дополнително ќе го мобилизираат населението и ќе ја подигнат свеста во врска со ова горливо прашање.

Во последно време, граѓаните ги сподеруваат податоците од апликациите со оние што ги собираат нивните домашни уредите за мерење на загадувањето на воздухот. Овие не се толку прецизни како официјалните станици - сепак, доколку се поврзат со метеоролошки податоци, тие можат да бидат корисно средство за предвидување на загадувањето. Пренесувањето податоци од лични уреди во апликациите е исто така корисно за луѓето во области кои сè уште немаат официјални единици за следење.

Една од главните задачи е создавање на регистар на извори, видови и количини на загадувачи, со цел да се регистрира учеството на индивидуалните активности на човекот во предизвикувањето на загадувањето на воздухот. Локалните самоуправи играат витална улога во ова прашање. Имено, оваа информација ќе биде целосна само ако вклучува уреди за греење во домаќинствата и видот на горивото што тие го користат. Општините и градовите исто така можат да придонесат со поставување дигитални прикази на информации за загадувањето на воздухот на јавни места.

Со потпишување на Декларацијата од Софија во ноември 2020 година, Албанија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Косово, Северна Македонија и Србија се согласија да ја одобрат Зелената агенда за Западен Балкан, која ги дефинира обврските на земјите од СББ за подобрување на напорите за следење и известување околу аерозагадувањето, а тоа отвора пат кон фондовите на ЕУ.

Конечно, да се биде добро информиран за ова прашање е можно само со вклучување на медиумите - јавни и приватни радиодифузери, локални медиуми, како и оние со национално и регионално покривање.

